

Till

Näringsdepartementet
Minister Jens Orbach
103 33 Stockholm

Remissyttrande ang SOU 2004:121 Slag i luften – en utredning om myndigheter, mansvåld och makt.

Riksorganisationen Sveriges Professionella Kriscentra för Män (i fortsättningen benämnt Riksorganisationen) lämnar härmed följande yttrande på SOU 2004:121, Slag i luften.

Sammanfattning

Riksorganisationen, vars remissyttrande bl a baseras på behandlingserfarenheter av 19 000 män varav 5 000 sökt för egen våldsproblematik, är kritisk till det val av synsätt som sker då man antar ett-perspektiv-tänkande i arbetet för kvinnofrid. Betänkandet uppvisar brister i sina resonemang beträffande att förklara varför könsmaktstänkandet ska vara det enda synsättet – som dessutom står i motsats till andra synsätt. Den förklaringsgrund betänkandet väljer, leder till ett antal begränsningar i arbetet mot våld i nära relationer.

Vi förordar att begreppet ”våld i nära relationer” fortsätter användas. Skälen är just detta våld har en särställning vad gäller orsaker, konsekvenser och åtgärder vid en jämförelse av ex vis våld från en okänd förövare på allmän plats.

Betänkandets könsmaktsperspektiv får allvarliga konsekvenser ur ett barnperspektiv eftersom det utesluter en grupp av barn utsatta för direkt eller indirekt våld. Det är det våld som har kvinnliga förövare och vars omfattning Riksorganisationen beskriver i yttrandet.

Enligt den könsmaktsteori som betänkandet företräder borde våldet mot kvinnor ha minskat de senaste 30-40 åren eftersom den svenska samhällsutvecklingen gått mot ökad jämställdhet – och därmed minskad manlig överordning och makt gentemot kvinnor. Istället ser vi tydliga tecken på en ökning av våldet.

Betänkandet gör gällande att enbart könsmaktstänkandet medför att den våldsamme mannen ej befrias från ansvar för sitt handlande. Riksorganisationen har funnit att det omvända lika väl kan gälla. Det avgörande för ansvarsfrågan är *hur* ett tänkande/teori används. Betänkandet för ett tunt och grumligt resonemang om sambandet mellan könsmaktstänkandet och mäns våldsutövande. Alternativ till Vold i Oslo framhävs som ett exempel på ett behandlingscenter som grundar sitt arbete i könsmaktsförståelse. De granskade svenska behandlingsverksamheterna bedöms av betänkandet inte uppfylla kravet på könsmaktsförståelse. Skälen till att ATV är ”godkänt” och de svenska exemplen ”icke godkända” är mycket oklara och motsägelsefulla.

Riksorganisationen framhåller ytterligare två konsekvenser av det synsätt som betänkandet ansluter sig till. I kunskapssökandet och metodutvecklingen behöver man fortgående kritiskt granska uppnådda insikter samt ständigt söka nya. Betänkandet ansluter sig istället till ett synsätt som begränsar synfältet. I betänkandet ges heller inget utrymme för eventuella framsteg i denna fråga.

En realistisk och nyanserad beskrivning av våld i nära relationer behöver tas fram i Sverige som grund för att utveckla effektiva insatser mot våldet.

Synen på makt och manlighet som den beskrivs i betänkandet behöver utvecklas och nyanseras. Riksorganisationen beskriver några tankelinjer. Att som betänkandet beskriva manlighet endimensionellt och stelt stämmer dåligt med den verklighet vi alla kan iakttä.

I arbetet med att förklara och förstå våld i nära relationer, främst mäns våld mot kvinnor, behöver vi ta in ett antal samvarierande faktorer. Eftersom de olika faktorerna sinsemellan har olika tyngd leder det till att åtgärder mot våld måste vara av olika slag. I detta yttrande anger Riksorganisationen ett sätt att arbeta vidare med att förklara våldet med stöd av grundläggande, betingande och utlösande faktorer.

Riksorganisationen stödjer flera av betänkandets förslag som syftar till att insatserna mot våldet lyfts fram på olika nivåer. Våra invändningar är återkommande och bygger på den begränsade förklaringsmodell betänkandet valt.

Riksorganisationens egna förslag baseras på en övertygelse om att insatserna kan bli effektivare om arbetet i dessa frågor vilar på synsätt vi presenterat i yttrandet.

Vår organisation

Riksorganisationen bildades 1997 och representerar samtliga de åtta befintliga kriscentra för män i landet. De finns i Gävle, Dalarna, Stockholm, Haninge, Stenungsund, Göteborg, Lund och Malmö. De äldsta kriscentra etablerades i mitten av 1980-talet. Antingen drivs kriscentrat av kommuner eller genom ideella stiftelser.

Målsättningen för Riksorganisationen är att vara ett kunskapsforum för manligt krisarbete i landet med särskild inriktning mot män och våld. Som krav för medlemskap finns bl a att det vid ett kriscentra finns utbildade kriserapeuter/rådgivare (socionomer, psykologer eller likvärdigt). Riksorganisationens syfte är att hålla samman existerande kriscentra samt stödja nystartande. Ytterligare en uppgift är att vara remissinstans. Riksorganisationen är demokratisk, partipolitiskt och religiöst obunden.

Vid dessa kriscentra har vi sedan de startade haft 5 000 män i samtalsbehandling pga våldsproblematik. Det är fr a män som själva söker hjälp men även män som av domstol dömts till behandling för sin våldsproblematik. Utöver dessa män har ytterligare 14000 män fått samtalsbehandling pga kris. En del av dessa har potential för att bli våldsamma. Dessa kriscentra möter även kvinnor vars män sökt hjälp.

Riksorganisationens medlemmar samverkar på olika sätt med kringverksamheter som kriscentra för kvinnor/barn, familjerådgivning, polisen, kriminalvården, familjerätt,

missbruksvård, socialtjänst mm. Med kvinnojourer samverkar en del centra i allt från att lokala kvinnojourer är representerade i styrelsen till att bistå med handledning. Riksorganisationen har varit delaktig i samverkansgrupper på både lokal, regional och nationell nivå och även medverkat i utarbetande av handlingsplaner mot våld i nära relationer. På olika sätt verkar kriscentra för helhetslösningar kring mäns våld mot kvinnor där både män, kvinnor och barn i berörda familjer ska erbjudas behandling. Vår erfarenhet är att männen ofta glöms bort men att både utsatta kvinnor och professionella efterfrågar att ha något att erbjuda de våldsamma männen.

Hur har detta ett-perspektiv-tänkande kommit att råda i detta betänkande?

Betänkandet Slag i luften gör en kraftig begränsning av synfältet baserat på könsmachtstänkande.

I FN:s *Deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor* sägs att våld mot kvinnor är ett uttryck för ojämlika maktförhållanden mellan män och kvinnor och att dessa ojämlika förhållanden lett till att män dominerar och diskriminerar kvinnor. Deklarationen pekar ut särskilt sårbara grupper av kvinnor, ex vis flyktingkvinnor, kvinnor som bor i otillgängliga samhällen, utfattiga och kvinnor på institution.

I svenska regeringens handlingsplan för jämställdhetspolitiken 2003, *Jämt och ständigt*, som utarbetats med Miljöpartiet och Vänsterpartiet, står skrivet att trots ett långvarigt och aktivt jämställdhetsarbete präglas fortfarande vårt samhälle av en könsmaktsordning. Bland fem fokusområden som lyfts fram under mandatperioden finns mäns våld mot kvinnor.

Direktiven till rubricerade betänkande givna av ansvarigt statsråd är, att utredningen ska följa upp och utvärdera kvinnofridsreformen ur ett könsmaktsperspektiv.

I betänkandet går man ett steg ytterligare och snävar in, begränsar synfältet till att betrakta könsmachtstänkandet som *enda* gällande. Samtliga övriga perspektiv, synsätt, erfarenheter och vetenskaplig forskning ställs i motsats till detta ett-perspektiv-tänkande och de skall avföras från dagordningen i arbetet för att stoppa våld mot kvinnor.

Val av synsätt och orsakssamband har stor betydelse för vilka politiska beslut som ska fattas i en fråga. Lagstiftning och myndigheternas övriga arbete är två centrala fält som berörs. Om svensk lagstiftning och myndigheters arbete enbart skulle styras av könsmachtstänkande, skulle följderna riskera bli mycket negativa för de viktigaste personerna, de inblandade männen, kvinnorna och barnen. Om synsättet är bristfälligt genom sin kraftiga begränsning tenderar de samhälleliga åtgärderna mot våldet att bli ett slag i luften.

Ett exempel är att könsmachtstänkandet innebär en beskrivning av att män konsekvent väljer att vara våldsamma för att upprätta makt och kontroll samt bekräfta sin manlighet.

Riksorganisationen möter årligen ett stort antal våldsamma män som själva begär att få hjälp att sluta vara våldsamma. Dessa män visar en sida av problematiken som könsmachtstänkandet i enlighet med betänkandet inte har något svar på.

Möjligheter och begränsningar i detta ett-perspektiv-tänkande - samt dess konsekvenser.

SOU 2004:121 Slag i luften har ur ett könsmaktstänkande genomfört en analys av myndigheternas olika insatser efter kvinnofridsreformen. En fördel med utredningen är att man gjort denna analys utifrån ett enda perspektiv, vilket får som följd att man tydligt ser de möjligheter och begränsningar som finns i att anta enbart ett-perspektiv-tänkande i denna fråga.

1. Val av begrepp och dess konsekvenser.

Vi förordar att begreppet ”våld i nära relationer” används. Motiveringen är att just detta våld har en särställning vad gäller orsaker, konsekvenser och åtgärder.

Betänkandet väljer att använda begreppet ”könsmaktsförståelse” av mäns våld mot kvinnor och barn. De breddar därmed begreppet till att gälla allt våld mot kvinnor i någon form och hänvisar till resultaten i omfångsstudien Slagen dam, 2001. De underkänner begreppet ”våld i nära relationer” eftersom det döljer ett könsmaktstänkande. Därmed klumpar man ihop mycket olika typer av våld som utövas av män mot kvinnor. Å ena sidan finns en man och en kvinna, gifta eller sambo som levt samman i många år och följaktligen har djupa känslomässiga band till varandra likväl som sociala, ekonomiska och juridiska band och å andra sidan en yngre kvinna som i en krogkö blir undanknuffad av en för henne okänd man. Enbart detta exempel ger vid handen att hur våldet ska förklaras blir mycket olika samt att vägen ut ur våldet är helt olika för de två kvinnorna. Att sammanföra våld i nära relationer med ex vis våld ute på stan därför att det ska föras in under en könsmaktsförståelse som enda orsak, leder till att man lägger dimridåer över de djupa och ofta komplicerade band som nästan alltid byggs upp i nära relationer mellan män och kvinnor som lever länge tillsammans och som inte finns för kvinnan i krogkön. Dessutom har dessa kvinnor ingen primärgrupp av närstående att hämta stöd och hjälp hos medan kvinnan i krogkön har sitt primärgruppsstöd intakt eller ännu mera än före händelsen.

2. Barnperspektivet

Könsmaktstänkandet exkluderar en grupp av barn utsatta för våld i nära relationer,

Ett barnperspektiv när våld mellan föräldrarna förekommer har äntligen börjat komma i fokus i vårt land. Det officiella Sverige (bl a uttryckt i socialstyrelsens riktlinjer för anmälningsplikt när barn far illa) betraktar numera barn som åsett våld som något som kan vara skadligt för deras utveckling. Sedan länge finns förbud att aga barn eller på annat sätt behandla dem kränkande. Det synsätt som utredningen förespråkar, leder det till att barn utsatta för våld av manspersoner uppmärksammas. Däremot utesluts direkt våld mot barn som utövas av mammor eller andra kvinnor. Även våld av mammor mot pappor som barn åsett utesluts. I en nyligen publicerad svensk rapport framkommer att mammor står för en viss del av våldet mot barn. I ”BRIS Rapporten 2004” framkommer att 28 % av fysiska våldet förövas av mamman eller annan kvinna bland de barn/ungdomar som ringer eller e-postar till BRIS.

Motsvarande siffra för sexuella övergrepp/ofredanden mot barn är 9 % kvinnor. I BRÅ:s statistik över polisanmäld barnmisshandel är 30 % kvinnor/mammor bland de misstänkta. En analys ur ett könsmaktstänkande skulle vara att mammor slår sina barn därför att de är utsatta för våld eller dominans av papporna. Så är ibland fallet, men sett ur barnets perspektiv har det ingen betydelse. Det är lika illa för barn att bli utsatta för våld av en förälder oavsett kön då barnet står i en stark beroendeställning till båda föräldrarna.

3. Ökat våld samtidigt som jämställdheten ökar.

Den svenska samhällsutvecklingen motsäger den könsmaktsteori som betänkandet ansluter sig till.

Svenska samhället har på flera områden utvecklats vad gäller jämställdhet (lagstiftning, utbildning, föräldraskap, arbetsmarknad, politiska makten, mm) de senaste 30-40 åren, även om mycket återstår att göra. En ökad jämställdhet medför minskad betydelse av den rådande könsmaktens ordning. Trots detta pekar undersökningar på att våldet mot kvinnor i Sverige ökar (se exempelvis BRÅ). Dessa två parallella förändringar talar emot könsmaktsteori enligt betänkandet som enda orsak av betydelse för att få stopp på våld mot kvinnor. Vid en orsaksanalys utifrån dessa två förändringar måste man söka sig till andra tänkbara förklaringar. Betänkandet lägger hinder i vägen för detta genom att sammanföra alla synsätt utöver könsmaktsteorin till "avvikelse teorier" vilka beskrivs vara i motsatsställning till könsmaktsteorin. Inte ens en kombination av könsmaktsteorin och individuella perspektiv är godtagbara enligt betänkandet.

I betänkandet sägs att man inte kan se relationer där män utövar våld som artskilda från relationer där män inte utövar våld (s.54). Vidare sägs i betänkandet att mäns våld mot kvinnor "... på flera sätt är en normalitet i vårt samhälle." (s 65). Förutom omfångsundersökningen Slagen Dam återfinns inga belägg för denna slutsats. Ex vis finns inga kända studier bland män i Sverige och deras patriarkala och våldsstödjande attityder. Vår bedömning är att män i Sverige med våldsstödjande attityder inte är i dominans utan enbart finns hos begränsade grupper av män vars storlek minskar med tiden. I USA framkom en mycket låg acceptans mot våld hos män som själva varit våldsamma mot sin partner (Arias & Johnson, 1989; Follingstad, 1991).

4. Ansvarsbefrielse eller ej

Betänkandet drar enbart en av flera tänkbara slutsatser beträffande ansvar.

SOU 2004:121 skriver att avvikelse teorier ansvarsbefriar män från sina handlingar. Vad grundar betänkandet denna slutsats på? Straffrättsligt finns ingenting som styrker detta. I utredningen säger man att orsaken till våldet placeras utanför de våldsutövande männen vid tillämpning av avvikelseperspektivet. Vidare skriver man att om könsmaktstänkandet frikopplas från verkliga män som använder konkret våld, leder könsmaktstänkandet till att männen ansvarsbefrias. Vad man i utredningen har ansatser att säga utan att fullfölja tankegången, torde vara att det har betydelse hur behandlingscentrat eller de politiker som har att fatta beslut, använder sina synsätt i mötet med den våldsamma mannen. Här finns en risk för ett ansvarsbefriande. Inom Riksorganisationen är vår övertygelse att en förändring hos en man som söker hjälp för sin våldsproblematik enbart kan uppnås via att han inser sitt

personliga ansvar för egna beteendet. Riksorganisationen har en mycket tydlig och förankrad syn på ansvar när det gäller mäns våld mot kvinnor.

Könsmaktstänkandet riskerar objektifiera fr a män men även kvinnor, de är objekt i strukturen. Att enbart se en struktur som orsak till våld riskerar att ansvarsbefria fr a män från sitt handlande men även kvinnor från sin brist på handlande. Det senare blir särskilt märkbart för kvinnor, när betänkandet alltför mycket bygger sitt resonemang på normaliseringsbegreppet. Det leder till ett stelt och dikotomiserat offer-förövertänkande utan förändringspotential för de enskilda personerna.

Könsmaktsteorin införlivar inte det manliga perspektivet av våld, dvs hur beskriver våldsamma män sitt handlande, tankar, känslor och motiv annat än när det stämmer med teorin om könsmakt.

Alla strukturella synsätt kan vara ansvarsbefriande för den enskilde om tänkandet inte omfattar hur strukturen påverkar den enskilde mannen och hur denne förhåller sig till strukturen. Mer om detta nedan.

5. Vagt samband mellan könsmaktstänkandet och mäns våldsutövande

Sambandet mellan könsmaktstänkandet och det faktiska våldsutövandet hos män är tunt och föga utforskat. Ett exempel är paradoxen att män är dominerande i samhället generellt men att de våldsamma männen själva ofta upplever vanmakt i tillspetsade situationer i relation till kvinnor.

I SOU 2004:121 skriver man att Alternativ till Vold i Oslo är en modell för behandlingsarbete med våldsamma män som grundas i en könsmaktsförståelse (s.15) . Denna könsmaktsförståelse framkommer i sättet att se och tydliggöra mannens avsikt med våldet, något som ATV kommit långt med. Att fokusera på avsiktsförklaringar hos män istället för att se dem som automatiskt reagerande, gör att man ser dem som aktivt handlande. I en fotnot nämns att ATV i huvudsak är dynamiskt med kognitiva inslag medan de två granskade svenska behandlingscentra för män, Fredman och Frideborg, beskrivs som kognitiva och pedagogiska. Enligt utredningen brister de svenska exemplen i könsmaktstänkande genom att de använder en blandning av våldsförståelser och våldsförklaringar.

Det är en mycket bristfällig och kortfattad motivering SOU 2004:121 ger till att ATV har ett könsmaktstänkande som skulle utgöra en modell för svenska behandlingscentra. Menar utredningen att om man tydliggör avsiktsförklaringar hos männen så är det tillräckligt för att bedömas ha ett könsmaktstänkande? ATV har ett psykodynamiskt arbetssätt med kognitiva inslag - hur har de förenat det med ett könsmaktstänkande? I utredningen sägs ju att inte ens en kombination av individuella perspektiv och könsmaktstänkande är möjligt.

Handlingsprogrammet i Malmö, där Kriscentrum för män är en del, kritiserar för att inte arbeta utifrån en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor. I betänkandet sägs att Kriscentrum för män inte utgår ifrån ”en konsekvent könsmaktsförståelse” och att det kan få ”allvarliga konsekvenser”. Vidare kritiserar Kriscentrum för att man ”vid behandling av män söker/.../ orsaksförklaringar (s 177). Vi vill tydliggöra att Kriscentrum för män, som är anslutna till Riksorganisationen, bedriver ett behandlingsarbete med våldsamma män med ett överordnat syfte: att män upphör med alla former av våldsamt beteende och att förändringen är hållbar över tid. Teoretiska utgångspunkter, metoder och tekniker de använder är underordnade och tjänar som hjälpmedel i arbetet. Könsmaktsordningen har validitet på

strukturell nivå, men måste kompletteras med andra teorier på individ-och gruppnivå. Att få våldsamma män att omfatta en könsmaktsförståelse av det våld han utövar är ingen garanti för att våldet upphör.

I betänkandet kritiseras Kriscentrum för män i Malmö för att man använder begreppet "kris". Man hävdar att "kris" är förbehållet kvinnor och barn. Utgångspunkten tycks vara at krisbegreppet urvattnas och förringas om det tillåts användas av män. I betänkandet väljer man bortse ifrån att Kriscentrum för män även arbetar med män som inte vare sig är aggressiva eller misshandlande. I de fall våld förekommer används krisbegreppet jämsides med, och inte jämställt med kriser som kvinnor och barn upplever pga männens våld. Vi menar att det är farligt att förneka männen rätten till ett eget känsloliv. I arbetet på Kriscentrum för män är det centralt att varje man bemöts som det "subjekt" han är. Detta utan att hans våldsamma beteende förringas eller slätas över.

6. Kritisk granskning

Om man, som i utredningen, konsekvent betraktar andra förklaringar till våldet som antagonister, i motsatsställning till könsmachtstänkandet, överger man en viktig grundinställning att fortgående kritiskt ompröva sina uppnådda insikter samt ambitionen att söka ytterligare kunskaper. Forskning och metodutveckling riskerar då att begränsa sig till studier och metoder som bekräftar den "sanning" man anser sig ha funnit. Könsmachtstänkandet har sin plats i en analys av strukturella orsaker till mäns våld tillsammans med andra strukturella orsaker, som vi presenterar nedan.

7. Inget utrymme för positiva förändringar

Könsmachtstänkandet, som det beskrivs i betänkandet, ger inte utrymme för förståelse av positiva förändringar vad gäller våld i nära relationer. Ett exempel är att mord och dråp minskat med 30 % de senaste 30 åren i Sverige (enl BRÅ). BRÅ gör en ansats till analys av förändringens orsaker. I SOU 2004:121 fäster man ingen uppmärksamhet alls vid denna förändring. Inga andra förändringar i Sverige som kan vara positiva ges uppmärksamhet i utredningen heller. Denna brist kan därför tolkas som en konsekvens av det valda ett-perspektiv-tänkandet. Inget utrymme ges till att se förändringar som går i rätt riktning, att viktiga steg framåt tagits. All befintlig verksamhet blir underkänd och skall förändras. Kan det bero på att positiva förändringar som sker "inom rådande könsmaktsordning" motsäger könsmachtstänkandet?

Ett nyanserat synsätt på mäns våld mot kvinnor.

En realistisk beskrivning av våldets omfattning, karaktär och konsekvenser i landet.

Vi i Sverige har ingen realistisk bild av våldets utbredning i landet för närvarande. Omfångsstudien Slagen dam har gjort en grundlig beskrivning av allt slags våld kvinnor erfarit från 15 års ålder. Någon motsvarande omfångsstudie av män och pojkar utsatta för våld finns inte. Från anmälningsstatistik till polisen vet vi att fler män än kvinnor anmäler att de

blivit utsatta för våld i någon form. Våldet mot kvinnor sker oftare i hemmet och av känd gärningsman medan våldet mot män oftare sker på allmän plats och av okänd gärningsman. Det allra grävsta våldet i nära relationer, mord och dråp, står män för 95 % och kvinnor för 5 %. Våld mot barn utövas av kvinnor i 30 % och män 70 % av de anmälda fallen. Sexualbrotten mot vuxna kvinnor står männen för till nästan 100 % medan sexualbrotten mot barn har en något jämnare fördelning könsmässigt bland gärningsmännen (Nio av tio förövare är män, enligt BRIS Rapport 2004)

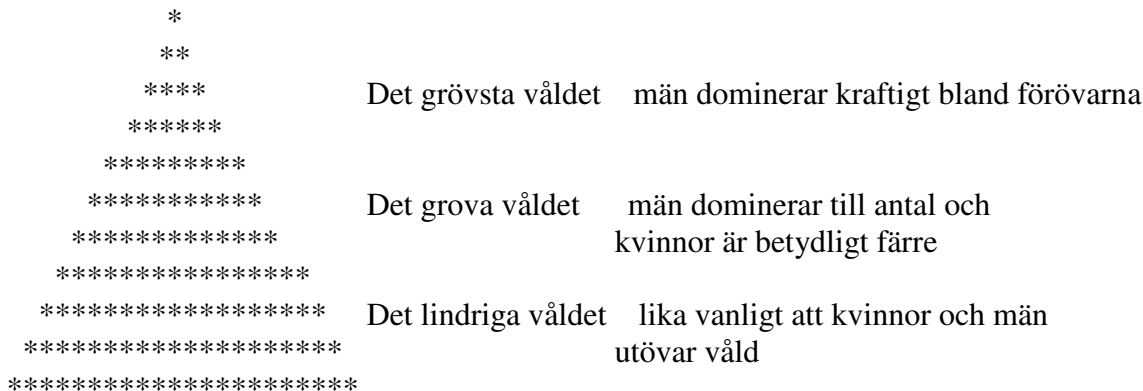
Eftersom studier på både mäns och kvinnors våld mot partner knappast inte gjorts i Sverige vet vi betydligt mindre om detta våld. En nyligen presenterad studie i Sverige och 31 andra länder (Peter Gill & Carita Remahl, se DN 27.1.05) samt en norsk studie på yngre par med en genomsnittsalder på 22 år (Hilde Pape, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 2003) visar att det lindrigare våldet används lika mycket eller mer av kvinnorna än av männen.

I England har genom Home Office omfångsstudier av våld i nära relationer genomförts (Home Office: Research Study 191). Där framgår att vuxna män och kvinnor varit utsatta för lika mycket våld och/eller skrämmande hot det senaste året (5 resp 6 %). När man frågat om man varit utsatt för våld någon gång i livet svarar 17 % män och 26 % kvinnor att så varit fallet. Kvinnorna rapporterar allvarligare följder av våldet än männen.

Vid det statliga folkhälsoinstitutet i Kanada finns National Clearinghouse on Family Violence. Där publiceras omfångsstudier av våld med högre ambitionsnivåer än i Sverige då studierna omfattar allt våld i nära relationer. 2004 publicerades studien "Family Violence in Canada" och där framgår bl a att i 85 % av polisanmält våld var offret kvinna och i 15 % man.

Våldspyramiden:

En preliminär beskrivning av våldet mot vuxna i nära relationer i Sverige avseende vem som är våldsam:

Förklaring:

Det grävsta våldet är minst förekommande.
 Det lindriga våldet är betydligt mer omfattande än det grävsta våldet med hänseende till antal inblandade personer.
 Om det sker en förändring av våldet, en rörelse i pyramiden, är den alltid uppåt - sett ur den utsatts synvinkel. Med andra ord kan ett grovt våld aldrig övergå till ett lindrigt våld eftersom ett grovt våld sätter djupa spår hos den utsatta. I enlighet med denna bild är det viktigt att upptäcka och åtgärda även lindrigt våld eftersom detta våld riskerar att trappas upp.

Screening för våld, vilket föreslås av betänkandet, behöver därför riktas mot båda könen för att effektivt upptäcka våld.

Eftersom det inte finns några svenska studier på allt våld i nära relationer är bilden preliminär i väntan på ytterligare fakta.

Makt är mera än vad könsmaktsförståelsen belyser

Globalt sett har män mera makt än kvinnor. De är därmed överordnade kvinnor generellt sett. Lokalt är dock inte alltid män överordnade kvinnor och i vissa situationer är män inte heller överordnade.

Maktbegreppet är ett av flera centrala begrepp i förståelsen av våld. Makt definieras (enligt Nationalencyklopedin) som något som "... utövas när en aktör A får en aktör B att handla enligt A:s vilja, även om handlingen strider mot B:s vilja eller intressen. Grunden för A:s förmåga att utöva makt utgörs av maktresurser, med vilka A kan belöna eller bestraffa B."

Vidare sägs att maktutövning baserad på vålds- eller tvångsmedel ofta leder till negativa reaktioner hos B och blir därför instabil. Så långt Nationalencyklopedin.

Makt är något som finns mellan människor och deras sätt att agera påverkar maktfördelningen. Makten kan aldrig ägas av en person, den är föränderlig. Individer cirkulerar inte endast mellan maktens olika trådar, de kan befinna sig i en position där båda är utsatta för och själva utövar makt. Varje maktutövande mot en person väcker en motkraft hos den utsatte därför att dennes vilja och intresse blir avvisat av makten.

Ett exempel:

Om en man återkommande och över lång tid genom våld skaffat sig makt gentemot en kvinna han lever med, kan

maktfördelningen förändras den dag hon polisanmäler honom.

Han inser då snabbt att han riskerar ett straff. Han kan då försöka vidmakthålla sin position av överläge genom att anklaga kvinnan för lögn och förneka brott. Han kan hota henne. Båda befinner sig, ur ett maktperspektiv, i ett läge där gamla maktmönster kan förändras. Den fortsatta hanteringen hos myndigheter och hos de inblandade kan komma att påverka hur maktrelationen kommer att bli, kort- och långsiktigt.

Den maktutövning som sker illegitimt, med otillåtna medel, ex vis våld mot en kvinna i nära relation, genomdriver något som är instabilt. Den andre är inte med på förändringen. Hos denne haren motmakt vaknat. Denna förändring kan behållas temporärt så länge inte den kommer i kontakt med omgivningen. Vid polisanmälan – eller andra myndighetskontakter – framträder det illegitima i våldet och mannen i fråga riskerar själv genom sitt handlande att bygga upp sin position av underordning, tillfällig eller långvarig, gentemot kvinnan genom vetskapen att han hamnar i ett underläge. Den våldsamma mannen är då i en kris genom att hans tidigare sätt att hantera svårigheter inte längre är möjliga. Att ha tillgång till ett kriscentrum är då en möjlighet för honom att inse sitt eget destruktiva handlande.

Manligheter i Sverige - en tankemodell.

En tankemodell som innebär utvecklingsmöjligheter.

Det svenska samhället rymmer flera olika manligheter, inte bara en. Synsätt på manligheter behöver utgå ifrån männens egna perspektiv likväl som ur ett kvinnoperspektiv.

Sett ur ett maktperspektiv har svenska män olika förhållanden till makten. De är inordnade i en hierarki som ju är ett manligt kännetecken. En mindre del av alla män besitter mycket makt pga deras kunskaper, utbildning, positioner i arbetslivet och/eller politiken, ansvar de tilldelats av andra, ekonomiska ställning, fysiska egenskaper, sexuell orientering, ålder, mm.

I den andra ändan finns män som är maktlösa i samhället. Det är också en relativt liten del av alla svenska män. De kan gälla antingen gamla eller mycket unga, de som har lågavlönade lågstatusarbeten alternativt är arbetslösa, har olika handikapp eller sjukdomar, tillhör en minoritet vad avser religion och etnicitet, har låg utbildning och/eller sexuell orientering utanför normen.

Mellangruppen svenska män, den största gruppen har olika förhållanden till maktens värderingar, dvs den manliga världen ”däruppe”. De kan förhålla sig delaktiga i maktens värderingar, i allians med dess synsätt och använda sig av dem. De kan även inta en förhandlande och kompromissande till kvinnor i vardagen, ett ifrågasättande av dess värderingar och konsekvenser för det dagliga livet. De förhandlande och kompromissande männen medverkar till förändring av manligheter, något som pågått i Sverige de senaste 30-40 åren.

Föräldraskapet för pappor är ett exempel på förändring av manlighet. På detta förändringståg uppträder i ena ändan ”bromsare”, män som nostalgiskt försöker konservera de gamla idealen genom att förstärka de gamla mansidealerna. Det massmediala utbudet av herrtidningar med avklädda kvinnor är ett exempel. I den andra ändan finns framåtsyftande, radikala män som har börjat anta nya manligheter. Ett exempel är män som väljer att stiga av en karriärstege på arbetet till förmån för andra värden, t ex relationen till barnen och partnern. Den framåtsyftande gruppen av män blir allt större.

Med ett sådant synsätt på manligheter kan man fortsätta beskrivningen genom att foga kvinnorna till detta. Bland kvinnor finns också en differentiering beträffande makt och inflytande där kriterierna bara delvis överensstämmer med männens. Det innebär att de kvinnor som har makt i Sverige (ex vis höga chefer inom företag och offentlig sektor samt höga politiker) har större makt än flertalet svenska män. Det innebär också att den stora mellangruppen kvinnor, dvs de utan samhällelig makt men också befriade från en tydlig maktlös position, har makt och inflytande som är större än den maktlösa gruppen män. Ett exempel på detta är en svensk kvinna i åldern 30-40 år med kortare högskoleutbildning, fast arbete inom offentlig sektor, gift eller sambo med en svensk man och frisk. Hon har större makt än en äldre invandrare från mellanöstern, troende muslim, arbetslös och socialbidragstagare för sig och sin familj.

Omvänt finns allra längst ner på denna samhällstege lågutbildade ensamstående mammor, invandrade från annat land, arbetslösa alternativt sjukskrivna, osv.

Denna beskrivning av manligheter idag i Sverige är mycket mer överensstämmande med verkligheten än den stela och onyanserade manlighet som könsrättstänkandet enligt

betänkandet beskriver. Den är fortfarande generell, men tar hänsyn till att det finns olika manligheter. Den bär inom sig en förändringspotential.

Att förstå våld i nära relationer, främst mäns våld mot kvinnor.

Eftersom det inte finns enbart en orsak till våld utan ett antal samvarierande faktorer, kan inte åtgärder mot våld vara av ett enda slag.

Denna förståelsemodell, som vi här presenterar, fokuserar helt på den manlige förövaren av våldet. För att nå en mer fullständig förståelse av våldet behöver man till denna modell foga den utsatta kvinnans perspektiv och handlande. (Se bl a Christian Kullberg: Att förklara mäns våld mot kvinnor i nära relationer, stencil 2004).

Förutom *mäns överordning över kvinnor*, vilket är ingående beskriven i betänkandet, finns andra strukturella faktorer av betydelse för att förstå våld i nära relationer.

Det sociala stöd man har/inte har för att använda våld (se ex vis J Hearn, 1998) är en faktor. Hit hör ex vis hedersrelaterat våld. Vid en jämförelse mellan hedersrelaterat våld och våld av en svensk man mot en kvinna finns skillnader. Det hedersrelaterade våldet är kollektivt planerat och utfört och det omges av en social sanktionering. Det andra nämnda våldet är individuellt utfört och det omges av ett kollektivt/socialt fördömande.

Olika subgruppers våldsbenägenhet är också en strukturell faktor liksom *klasstillhörighet*. Det senare är något som stärks av studier som visar att män i lägre samhällsklass är överrepresenterade vid dödligt våld. En rimlig tanke är att underprivilegierade män har ökad benägenhet att ta till våld än män med inflytande och pengar. De senare kan ex vis använda ekonomi för att tvinga fram förändringar eller värna det bestående. Underprivilegierade män har heller inte samma möjligheter till att hävda sig utanför familjen och kan därför i större utsträckning kräva auktoritet hemma.

Ytterligare en intressant faktor är den typ av *strukturellt tryck som sammanlevande lever under*. Hit hör krav och förpliktelser som läggs på äktenskap, ex vis att älska varandra i nöd och lust.

Dessa faktorer kan man beteckna som **grundläggande faktorer**. När det gäller förklaringar till våld i nära relationer är dessa faktorer sådana som i sig själv inte kan förklara att våldet faktiskt utövas utan att ett eller flera ytterligare förhållanden tillförs.

Andra faktorer beskriver förhållanden som skapar potential för att utöva våld i nära relation, **betingande faktorer**. Dessa kan vara *överdrivna kontrollbehov, svartsjuka, brister i självkänsla eller anknytningsförmåga samt känslomässigt och socialt beroende av sin partner*. *Personlighetsstörningar* i form av psykopati med bl a åtföljande brist på empati är en betingande faktor. Dessa är faktorer som på olika vis innebär påfrestningar i relationer och som kan kanaliseras eller utlösas som våld. Det finns flera studier internationellt som visar på dessa faktorerens förekomst vid våld.

Ytterligare en aspekt av våld i nära relationer är de faktorer som kan benämnas **utlösande faktorer**. *Missbruket eller bruket* av alkohol och droger hör hit. De reaktioner män visar på känslor av *depressivitet* är också en faktor. Hos pojkar och män finns kända samband mellan depressivitet och aggressivitet.

En annan faktor är mäns *känsla av maktlöshet* som kan uttryckas i våld. I de oftast mycket ingående analyserna vid våra olika kriscentra med männen av deras våldsanvändning framträder känslan av maktlöshet i relationen till kvinnan som en tydlig faktor. Vad denna maktlöshet består av är i Sverige föga utforskat.

Andra utlösande faktorer kan vara *brister i kognitiv förmåga* i stressade situationer. Denna faktor stärks av studier som visar att vissa män som använder våld också har svårigheter att resonera logiskt i påfrestande situationer. *Kraftiga personlighetsförändringar* till följd av psykotiska genombrott och ibland med paranoida vantolkningar av omgivningen kan vara utlösande faktorer.

Brist på normalt samspel och kommunikation i paret kan vara utlösande. Till denna faktor hör ex vis upptrappade gräl mellan partners med inslag av kränkande utfall.

Betänkandets överväganden och förslag

Nationell expertgrupp för mäns våld mot kvinnor.

Om en nationell expertgrupp inrättas behöver den ha även annan kompetens än inom området kön, makt och våld. Den behöver också kontinuerligt rådgöra med den/de som har kunskaper och erfarenheter av våldsamma män. Riksorganisationen är en viktig samrådspartner.

Skärpning av socialtjänstlagen.

Vi anser förslaget om en skärpning av socialtjänstlagens 5 kap. 11 § vara bra för att tydliggöra socialnämndens ansvar. Eftersom även män kan vara brottsoffer pga partnervåld behöver socialtjänstens ansvar för den gruppen tydliggöras. Vi föreslår att paragrafens ordalydelse blir:

Socialnämnden *skall* verka för att den som utsatts för brott och dennes anhöriga får stöd och hjälp. Socialnämnden *skall* härvid särskilt beakta att *den eller de* som varit utsatta för våld eller andra övergrepp *i nära relationer* kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Kommunala enheter med inriktning på mäns våld mot kvinnor och barn.

Vi stödjer förslaget. När verksamheter för män inrättas ska erfarenheter från befintliga kriscentra för män tillvaratas. Kommuner behöver ta ansvar för att ordna akut boende för män som har besöksförbud från den gemensamma bostaden. Till ett sådant boende kan kopplas motivationsarbete för männen att söka behandling.

Nationellt forskningscentrum.

Vi hänvisar till vårt remissyttrande över betänkandet SOU 2004:117, Nytt nationellt kunskapscentrum.

Forskningsprogram om mäns våld mot kvinnor och barn.

Vi hänvisar till vårt yttrande över betänkandet SOU 2004:117, Nytt nationellt kunskapscentrum.

Ökade resurser till kvinnojourer

Vi stödjer betänkandets förslag om ökat ekonomiskt stöd till kvinnojourerna. Kvinnojourerna ställs ofta inför svåra uppgifter att, med knappa resurser, stödja och hjälpa utsatta kvinnor. Bristande ekonomi och osäker framtid påverkar deras arbete negativt. Staten och/eller kommunerna samt kvinnojourerna behöver utveckla samarbetet där ekonomiskt stöd ingår.

Kompetenskrav och utbildning

I enlighet med detta remissyttrande delar vi ej betänkandets förslag att "...vårdskompetens baserad i en könsmaktsförståelse framhålls som ett krav när nya tjänster tillsätts." Eftersom betänkandet hävdar att könsmaktsförståelse är överordnad, samt stå i motsatsställning till annan förståelse, är risken stor att detta förslag leder till att bred och nyanserad kunskapsbas försvinner.

Screening och statistik över mäns våld mot kvinnor och barn

Screening och statistik över våld i nära relationer är ett bra verktyg för upptäckt av våld. Vi delar betänkandets uppfattning att detta är en väg att få en bild av problemets omfattning, men med den kompletteringen vi beskriver ovan under rubriken "En realistisk beskrivning av våldets omfattning, karaktär och konsekvenser i landet". Det innebär att screening behövs för allt våld i syfte att åstadkomma mer effektiv upptäckt.

Riksorganisationens egna förslag

- *Genomföra omfångsstudier på övriga befolkningen utöver Slagen dam.*

I enlighet med vårt yttrande under rubriken *Ett nyanserat synsätt på mäns våld mot kvinnor* anser vi att de kunskapsluckor om våld i nära relationer som finns i Sverige behöver fyllas.

- *Initiera och stödja forskning som integrerar olika faktorerers betydelse för våld.*

I Sverige behöver vi veta mera om grundläggande, betingande och utlösande faktorer betydelse för våld. Eftersom olika faktorer sannolikt har betydelser med varierande tyngd, behöver åtgärderna mot våldet vara av olika slag.

- Utveckla och ge stöd till forskning och utvärdering av behandling av våldsamma män.

Genom vår organisation har 5000 män genomgått behandling för sin våldsamhet. Ytterligare 14000 har i kris erhållit samtalshjälp via våra kriscentra. Det ter sig märkligt att försöka skapa effektiva insatser för kvinnofrid utan att ha vetskap om betydelsen av denna vår insats. Samhället behöver ta ansvar för att i forskning ta fram vilka behandlingsmetoder som fungerar samt genom utvärderingar beskriva resultat av pågående insatser för män.

***- Samhället behöver ta ansvar för att professionell hjälp i olika former ges våldsamma män
- samt att denna hjälp finns tillgänglig med geografisk täckning över landet.***

Enbart fyra kriscentra för män i Sverige drivs av kommuner. De övriga har startats och drivs genom ideella stiftelser. I cirka 15 kommuner kan män söka ett kriscentra. I övriga omkring 270 kommuner finns ingen motsvarighet att söka hjälp för sin våldsbenägenhet. Det är stora vita fläckar på Sverigekartan som behöver täckas.

- Behandlingsresurser för våldsutsatta kvinnor och barn behöver utvecklas, ex vis efter förebild från Malmö, Lund och UTVÄG Skaraborg.

Senare tids forskning pekar mot att gruppen våldsutsatta kvinnor och barn kan vara personer i behov av mer kvalificerad psykosocial hjälp under längre tid och utöver vad kvinnojourerna kan erbjuda (K Almqvist & A Broberg: Barn som bevittnat våld, 2004). Se även Socialstyrelsens lägesbeskrivning När mamma blir slagen, 2005.

2005-03-29

Riksorganisationen Sveriges Professionella Kriscentra för Män

genom

Göran Lindén

Krismottagningen för män
Gärdesvägen 12
444 31 Stenungsund
Tel: 0303-672 23
goran.linden@stenungsund.se